

TA'LIMDA ONGLILIK VA FAOLLIK PRINSIPI

Ismoilova Dilorom Karim qizi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yonalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida onglilik va faollik prinsipi, uning mazmun-mohiyati hamda o'quvchilarning bilimlarni samarali o'zlashtirishidagi o'rni yoritilgan. Ongli o'qish orqali o'quvchilarda maqsadni anglash, mustaqil fikrlash, bilimlarni chuqur tushunish va ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalari shakllanishi tahlil qilingan. Shuningdek, bilim va ishonch tushunchalarining farqi ochib berilib, o'quvchilarda mustahkam e'tiqod va shaxsiy qarashlarni rivojlantirishning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: onglilik prinsipi, faollik, ta'lim jarayoni, o'quv faoliyati, mustaqil fikrlash, bilimlarni o'zlashtirish, motivatsiya, dunyoqarash, ishonch.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning faqat bilim olishlari emas, balki ularni ongli ravishda anglashlari va amaliyotda qo'llay olishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ta'lim jarayonida onglilik va faollik prinsipi yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Mazkur prinsip o'quvchilarning bilimlarni shunchaki yodlab olish emas, balki ularning mazmun-mohiyatini tushunib yetishlari, mustaqil fikrlashlari hamda o'quv jarayonida faol ishtirok etishlarini taqozo etadi.

Bugungi kunda ta'lim oldida turgan asosiy vazifalardan biri – har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlay oladigan, o'z nuqtayi nazariga ega bo'lgan shaxsni tarbiyalashdir. Bunday natijaga erishishda aynan onglilik va faollik prinsipi muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida onglilik va faollik prinsipi o'quvchilarning bilimlarni chuqur, puxta va mazmunli o'zlashtirishlarini ta'minlovchi muhim didaktik tamoyillardan biri hisoblanadi. Ushbu prinsipning mohiyati shundan iboratki, o'quvchi ta'lim jarayonida passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida qatnashadi va bilimlarni ongli ravishda egallaydi.

Avvalo, o'quvchilarning o'quv faoliyatida o'z oldilariga qo'yilgan maqsad va vazifalarning mohiyatini tushunishlari muhimdir. O'quvchi nima uchun o'qiyotganini, o'zlashtirayotgan bilimlari kelajakda qanday ahamiyat kasb etishini anglab yetgandagina unda o'qishga nisbatan mas'uliyat va qiziqish ortadi. Bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi. Aks holda, bilimlar yuzaki o'zlashtiriladi va tezda unutiladi.

Ikkinchidan, bilimlarni egallashga bo'lgan ichki intilish, ya'ni o'qishga ishtiyoq shakllanishi zarur. Faollik prinsipi aynan shu jihat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'quvchining dars jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlaydi. Savol-javoblar, muammoli vaziyatlar, mustaqil topshiriqlar va ijodiy mashqlar o'quvchilarda faollikni kuchaytiradi hamda ularni fikrlashga undaydi.

Uchinchidan, o'quvchi bilimlarni qanday yo'llar bilan o'zlashtirish mumkinligini bilishi lozim. Zamonaviy ta'lim metodlari – muammoli ta'lim, interfaol usullar, loyiha asosida o'qitish kabi yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil bilim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa ularni nafaqat bilim olishga, balki o'z ustida ishlashga ham o'rgatadi.

To'rtinchidan, o'quv materiallarining ongda qayta ishlanishi muhim ahamiyatga ega. O'quvchi faqat eslab qolish bilan cheklanib qolmasdan, o'rganilgan ma'lumotlarni tahlil qilishi, umumlashtirishi va amaliyotda qo'llay olishi zarur. Aynan shu jarayon bilimlarning shaxsiy boylikka aylanishiga xizmat qiladi. Olingan bilimlar hayot bilan bog'langandagina ular mustahkam va foydali bo'ladi.

Onglilik prinsipining amalga oshishi o'quvchida mustaqil fikrlash va o'z nuqtayi nazarini shakllantirishga olib keladi. Bu jarayonda bilim va ishonch tushunchalarini farqlash muhimdir. Bilim – bu o'rganilgan ma'lumotlar majmui bo'lsa, ishonch – bu shu bilimlar asosida shakllangan shaxsiy qarash va e'tiqoddir. Har bir o'quvchi bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirgandagina unda mustahkam ishonch paydo bo'ladi.

Shuningdek, ta'lim jarayonida o'qituvchining roli ham beqiyosdir. O'qituvchi o'quvchilarni faollikka undashi, ularni mustaqil fikrlashga yo'naltirishi va bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirishlariga sharoit yaratishi lozim. Dars

jarayonida turli metod va vositalardan samarali foydalanish, o'quvchilarni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash ushbu prinsipning muvaffaqiyatli amalga oshishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'limda onglilik va faollik prinsipi o'quvchilarning bilimlarni chuqur va mustahkam o'zlashtirishida muhim o'rin tutadi. Ushbu prinsip o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki mustaqil fikrlovchi, izlanishga intiluvchi va faol shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. O'quvchi o'rganayotgan bilimining mazmunini anglab yetganda va uni hayot bilan bog'lay olgandagina ta'lim samarali bo'ladi.

Shuningdek, onglilik orqali o'quvchilarda mustahkam dunyoqarash, shaxsiy fikr va ishonch shakllanadi. Faollik esa ularning dars jarayonida faol ishtirok etishini, o'z fikrini erkin bayon qila olishini ta'minlaydi. Bu ikki prinsip o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, bir-birini to'ldiradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Demak, ta'lim jarayonida onglilik va faollik prinsipiga amal qilish o'qituvchidan katta mas'uliyat va pedagogik mahorat talab etadi. Mazkur prinsip asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning intellektual rivojlanishiga, mustaqil hayotga tayyorlanishiga hamda jamiyatda o'z o'rnini topishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R. Mavlonova, N. Raxmonqulova. Boshlang'ich ta'lim innovatsiyasi. T., 2007-y.
2. A. To'xtayev. Ekologiya. T.: «O'qituvchi», 1998-y.
3. www.pedagog.uz.
4. www.ziynet.uz.